

บทที่ ๑

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

๑. ที่มาและความสำคัญของปัญหาของการวิจัย

ลพบุรีเป็นจังหวัดที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (ภูธร, ๒๕๓๐) ทั้งไทย ลาว จีน มอญ เฉพาะกลุ่มมอญนั้นก็มีกลุ่มชุมชนบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำลพบุรี เรียกว่ามอญบางชั้นหมาก

บางชั้นหมากเป็นตำบลใหญ่ของอำเภอเมืองลพบุรีประกอบด้วย ๑๒ หมู่บ้าน มีทั้งชาวไทยและชาวมอญอาศัยอยู่ เฉพาะบ้านมอญนั้นอยู่ในหมู่ที่ ๑,๒,๓,๖,๗,๙ และ หมู่ที่ ๑๒ คนที่นี้เรียกกันว่า บางชั้นหมากได้ ส่วนหมู่ที่เหลือเป็นกลุ่มบ้านคนไทย ในบางชั้นหมากมีชาวมอญมากประมาณสามในสี่ของประชากรทั้งตำบล วัดที่เป็นศูนย์กลางมี ๔ วัดด้วยกัน คือ วัดกลาง วัดอัมพวัน วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม และวัดโพธิ์ระหัด (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๐) สันนิษฐานว่าชาวมอญบางชั้นหมากอพยพมาจากอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยเดินทางจากแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นมาตามลำน้ำลพบุรีการศึกษาของเทอดศักดิ์ มหาเรือนทรง เรื่องเรณูมอญที่ลพบุรีพบว่า ชาวมอญได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บางชั้นหมากก่อน พ.ศ. ๒๓๐๙๓ พบหลักฐานทางสถาปัตยกรรมของวัดโพธิ์ระหัด อันเป็นหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดในชุมชนแห่งนี้ ระบุว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๙๓ (เทอดศักดิ์, ๒๕๒๐)

ชาวมอญบางชั้นหมากเคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณีของตนไม่ต่างจากคนมอญกลุ่มอื่น เช่นที่วัดทั้ง ๔ แห่งจัดให้มีการเรียนการสอนหนังสือมอญทั้งแก่พระภิกษุ สามเณร และชาวบ้าน พระภิกษุสุดมนต์เป็นภาษามอญ เด็กมอญทั้งชายและหญิงไว้ผมโก๊ะ คือโกนผมหมดเหลือไว้ เฉพาะเพียงกลางกระหม่อมจนกระทั่งจบชั้นประถมศึกษา ชาวบ้านถือผีเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นผีบรรพบุรุษ (อะตอม-กะลัก) ผีเรือน (กะลัก-ฮ้อย) หรือผีหมู่บ้าน (ปะจู้) เป็นต้น

ในส่วนของประเพณีความเชื่อของชาวมอญบางชั้นหมาก พบว่ายังคงยึดมั่นอยู่ในประเพณีความเชื่ออันมีเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งประเพณีความเชื่อบางประการจะคล้ายคลึงกับประเพณีของชาวมอญโดยทั่วไปในประเทศไทย แต่บางประเพณีอาจแตกต่างกันและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวมอญที่ตำบลบางชั้นหมากเท่านั้น ซึ่งเคยยึดถือมาแต่อดีตและยังสืบทอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันเช่น ประเพณีในรอบสิบสองเดือน ชาวมอญตำบลบางชั้นหมากเรียกลำดับต่อไปนี้

เดือนห้า สงกรานต์ เล่นตลุยสงกรานต์ มีการเล่นมีต่างๆ ช่วงเทศกาลเช่น การเล่นมีลึงลม

เดือนหก เดือนเจ็ด เป็นฤดูที่ต้องออกไถนา

เดือนแปด ฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านเข้าวัดถือศีล

เดือนเก้า ทำบุญกระจากเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยการนำผลไม้ อาทิ ส้มโอ กล้วย อ้อย หอม กระเทียม กะปิ ข้าวสาร ฯลฯ ใส่ชะลอมไปถวายพระในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ นอกจากนี้จะเตรียมสานกระบุง ตะกร้า อีตูด อีต๋ม อีจู้ ลัน ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือหาปลาเตรียมไว้

เดือนสิบ ออกหาปลาโดยการลงเบ็ดลงชาย ดักตุ้ม ครั้นขึ้น ๑๕ ค่ำ จะทำบุญตักบาตรด้วยน้ำผึ้ง และน้ำตาลทรายขาว น้ำตาลนั้นแทนน้ำอ้อยซึ่งเป็นหนึ่งในคิลานเภสัชทั้ง ๕ คือน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำมัน เนยข้น เนยใส ครั้นสิ้นเดือนสิบจะเป็นเทศกาลทำบุญสารท ชาวมอญจะทำกระยาสารท โดยเตรียมตำข้าวเฒ่า คั่วข้าวตอก จนกระทั่งจนกระยาสารท เมื่อถึงวันทำบุญสารทจะตักธง (ตั้งโน้ห) เป็นรูปต่างๆ สวยงามประดับของถวายพระ

เดือนสิบเอ็ด เทศกาลออกพรรษา ชาวมอญจะทำสำรับกับข้าวไปถวายเพลพระ พังเทศน์มหาชาติ และเริ่มประเพณีทอดกฐิน ผ้าป่าทางเรือ

เดือนสิบสอง ในเทศกาลลอยกระทง ชาวมอญบางชั้นหมากมีประเพณีร่วมแรงกันตามหมู่บ้านต่างๆ ประดิษฐ์กระทงใบใหญ่

เดือนอ้าย ไม่ปรากฏประเพณีเป็นการเฉพาะ แต่ชาวมอญจะออกหาปลานำมาประกอบอาหาร และถนอมอาหารเก็บไว้ อาทิ ปลาเค็ม ปลาย่าง ปลาส้ม ปลาจ่อม เอาไว้รับประทานในฤดูเก็บเกี่ยว

หญิงชาวมอญบางชั้นหมากนิยมยกยอขนาดเล็กหาปลาในแอ่งน้ำตื้นๆ และใช้ขางซ้อนกัน นอกจากนี้
ยังนิยมใช้สุมและเบ็ดหาปลาอีกด้วย

เดือนยี่ – เดือนสาม เป็นฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งจะมีประเพณีรับขวัญแม่โพสพ โดยนำรวงข้าวจัดเป็น
รูปร่างคล้ายโคมหรือแล้ววกไว้บนกองข้าวเปลือกในยุ้งข้าว ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวยังพอมิปรากฏอยู่
บ้าง

เดือนสี่ ในอดีตมีประเพณีเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีโดยการเดินเท้า
และมีเกวียนบรรทุกสัมภาระจำเป็นและของสำหรับตักบาตรใน วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ (สำนักวิทย
บริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๒)

ประเพณีในรอบ ๑ ปี ก่อให้เกิดรูปแบบความเชื่อและการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่สะท้อนภูมิ
ปัญญาของชาวมอญบางชั้นหมากที่เป็นเอกลักษณ์ของตนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ชาวมอญบาง
ชั้นหมากยังมีความเชื่อเรื่องอื่น เช่นเรื่องทิศในการก่อสร้างบ้านเรือน และทิศในการเดินทางหรือการ
ประกอบพิธีกรรมต่างๆ อีกด้วย

ส่วนการเล่นของชาวมอญบ้านชั้นหมากก็มีหลายอย่างเช่น การละเล่นผีสุ่มปลา การละเล่น
ผีทะนาน การละเล่นผีนางกวัก เป็นต้น

การศึกษาและการใช้ภาษาในหมู่บ้านบางชั้นหมากพบว่า ในอดีตการศึกษาภาษาใน
วัดมีพระสงฆ์เป็นผู้สอน สำนักเรียนสำคัญคือ วัดโพธิ์ระหัดและวัดอัมพวัน ชายชาวมอญในอดีตส่วน
ใหญ่จึงอ่านและเขียนภาษามอญได้ ส่วนหญิงชาวมอญจะไม่ได้รับการสนับสนุนให้ศึกษามากนัก หญิง
ชาวมอญจึงคงพูดภาษามอญได้เพียงอย่างเดียว เมื่อระบบการศึกษาในโรงเรียนมีบทบาทแทนวัดและ
พระสงฆ์ เด็กหญิงชาวมอญได้รับการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ผู้รู้ในการ
อ่านและเขียนภาษามอญลดน้อยลง จากการสำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบัน
ราชภัฏเทพสตรี (สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๐) พบว่ามีผู้อ่านเขียนภาษามอญในหมู่บ้านมอญบ้าน
บางชั้นหมากได้ไม่เกิน ๑๐ คน สำหรับการพูดภาษามอญนั้นชาวมอญบ้านบางชั้นหมากยังสามารถพูด
ได้เกือบทุกคน แม้กระทั่งเด็ก และหากชาวมอญผู้ใดมีคู่สมรสเป็นคนไทย และเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านจะ
สามารถพูดและเข้าใจภาษามอญได้ในที่สุด การพูดภาษามอญในหมู่บ้านจึงยังเป็นความเข้มแข็งทาง
วัฒนธรรมอยู่มาก

ศิลปกรรมของชาวมอญบางชั้นหมากที่เป็นแหล่งรวบรวมงานศิลปะของชาวมอญพื้นถิ่นบ้าน
บางชั้นหมากไว้มากที่สุดก็คือ วัด เพราะชาวมอญเป็นผู้ที่ยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรง
กล้า ชาวมอญได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดอุทิศถวายแด่พระศาสนา

วัดจึงเปรียบเสมือนศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญบ้านบางชันหมากแห้งนี้ จะเห็นได้ว่ามีวัดที่เป็นวัดมอญในชุมชนมอญบางชันหมากถึง ๔ วัดด้วยกันได้แก่ (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๒)

๑. วัดโพธิ์ระหัด ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๓ นับได้ว่าเป็นวัดมอญที่เก่าแก่ที่สุดในชุมชน

๒. วัดกลาง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๕

๓. วัดอัมพวัน ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๕ ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการรวมตัวกันของชาวมอญในการทำกิจกรรมต่างๆ

๔. วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม หรือวัดทุ่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นวัดมอญเพียงวัดเดียวที่ไม่ได้สร้างอยู่ในชุมชนมอญที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แม่น้ำลพบุรี แต่ออกมาสร้างอยู่ที่ทุ่งนา จึงเรียกว่า "วัดทุ่ง"

ปัจจุบันนี้ แนวคิดการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยใช้วัฒนธรรมเอกลักษณ์ของตนเองได้รับการพัฒนาขึ้นทั้งจากปราชญ์และภูมิปัญญาในท้องถิ่น ผสานกับนักวิชาการที่ลงพื้นที่ศึกษา และหน่วยงานของรัฐในการจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชน ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันในพื้นที่อื่น สำหรับชาวมอญบางชันหมากนั้น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง ทางวัฒนธรรมและมีความกลมเกลียวกันในการประกอบประเพณีวัฒนธรรมมาก มีกิจกรรมที่จัดขึ้นตลอดทั้งปี ทั้งที่เป็นกิจกรรมของชุมชนตนและกิจกรรมที่เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับชุมชนชาติพันธุ์อื่น มีการสืบทอดภูมิปัญญาที่ปรากฏในวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง จึงเป็นเหตุให้มอญบางชันหมากเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

การรื้อฟื้นประเพณีในอดีตขึ้นมาใหม่นี้ สอดคล้องกับแนวคิดการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรม (Revitalization Culture) ซึ่งมีแนวคิดหลักคือการนำวัฒนธรรมที่สูญหายไปจากชุมชนให้กลับขึ้นมาใหม่ และวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นอาจถูกสร้างกลับขึ้นมาเพื่อตอบวัตถุประสงค์บางประการของชุมชนเช่นการแสวงหาอัตลักษณ์ การเศรษฐกิจ การเมืองภายใน ฯลฯ โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงขั้นตอนของการจัดวัฒนธรรมประเพณีให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชันหมาก : กรณีศึกษาวัดอัมพวัน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยเห็นว่าเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ และสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมประเพณีให้กับลูกหลานในท้องถิ่น และสามารถขยายองค์ความรู้ของตนไปยังพื้นที่อื่นได้ อันเป็นรูปแบบ (model) ทางวัฒนธรรมที่สามารถ

นำไปปรับใช้ได้จริง โดยการเลือกใช้พื้นที่ของวัดอัมพวันนั้น เพราะเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชนมอญบางชั้นหมาก มีการจัดตั้งชมรมมอญบางชั้นหมากขึ้น และทุกปีจะมีกิจกรรมต่างๆทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นมากมาย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
๒. เพื่อศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยใช้พื้นที่ศึกษาคือวัดอัมพวัน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
๓. เพื่อถ่ายทอดรูปแบบการสืบทอดภูมิปัญญาในวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก อ.เมือง จ.ลพบุรี ให้กับชุมชนอื่นที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม

๓. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature review)

ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (๒๕๕๙) รวบรวมรายชื่อเอกสารเกี่ยวกับมอญไว้ดังนี้

๑. กุลธิดา สมอดิต. *ศูนย์ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนมอญ: มอญพลัดถิ่น สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์สาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗.
๒. จวน เควีวิชฌายาจารย์. *ประเพณีมอญที่สำคัญ*. กรุงเทพฯ : พิมพ์หินตั้งเซ็นเตอร์, ๒๕๓๔.
๓. จวน เควีวิชฌายาจารย์. (แปล) *วิถีชีวิตชาวมอญ*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๗.
๔. จำลอง บุญสนอง. "ศรัทธาในอันตังส์พิธีศพมอญอสังการตะการตา" *ศิลปวัฒนธรรม*. ๑๘, ๒ (ธ.ค. ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๓ - ๑๗๗.
๕. ชโลมใจ กลิ่นรอด. *ทะแยมอญ : วัฒนธรรมการดนตรีของชาวมอญชุมชนวัดบางกระดี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.
๖. *วัดศรัทธาธรรม, ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสมุทรวิสุทธีวงศ์*. วัดศรัทธาธรรม ต.บางจะเกร็ง อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
๗. *โรงเรียนวัดธรรมจริยาภิรมย์, ประเพณีไทยรามัญในจังหวัดสมุทรสาคร*. กรมวิชาการ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙

๘. ประวัติศาสตร์ร่วมัญญ์. อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพพระครูสุวรรณวรวัฒน์(สุรินทร์ ใหม่ วิจิตร) ๗ มี.ค. ๒๕๔๒. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์
๙. "มอญ" สยามอารยะ ปีที่ ๒ ฉบับ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ หน้า ๑๓ - ๘๘
๑๐. รามัญจิตตานุสรณ์. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพ่อเพิ่ม รามัญจิต ณ เมรุ ปราสาทมอญ วัดเจ็ดยอด ต. บ่อเงิน อ. ลาดหลุมแก้ว จ.ปทุมธานี. ๒๑ เม.ย. ๒๕๓๙
๑๑. ลลววรรณ เปรมประเสริฐ. การเปลี่ยนแปลงบทบาทและสภาพของพระสงฆ์มอญ กรณีศึกษา : วัดปรมัยยิกาวาส ต.เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑
๑๒. พระมหาจำรัฐ จอกสมุทร. แบบเรียนภาษามอญ. กรุงเทพฯ : เท็ดโปรโมชั่น แอนด์ แอดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด. ๒๕๔๐
๑๓. พระมหาช่วง โชติปาโล. ตำราไวยากรณ์มอญ. ม.ป.ท. ๒๕๓๙
๑๔. พิศาล บุญผูก. "พระธรรมศาสตร์มอญเกี่ยวข้องกับไทยอย่างไร" สยามอารยะ. ๒, ๒๓ (พ.ย. ๒๕๓๗), หน้า ๑๗ - ๒๔
๑๕. สนธยา รามัญอุตม. มอญในสังคมไทย. รายงานประกอบการศึกษาวิชา ศษ. ๕๐๒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ๒๕๓๔
๑๖. สุจิตต์ลักษณ์ ตีผดุง, สุเอียด ศรเสนี และอรรถจินดา ตีผดุง. มอญ : บทบาทด้านสังคม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๐
๑๗. สุจิตต์ลักษณ์ ตีผดุง และคณะ. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์มอญ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมฯ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒
๑๘. สุด แสงวิเชียร. มอญในอดีตและปัจจุบัน (การศึกษาโครงการลูกและเครื่องใช้ในสมัย ทวารวดี). พระนคร:โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. ๒๕๑๓
๑๙. สุธีมา เพ็ชรเจริญ. สู่ชาติคอบัณฑิตภาษามอญจากวัดศาลาแดง จ.ปทุมธานี : การศึกษาเชิง วิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๕
๒๐. สุภรณ์ โอเจริญ. ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่ สมัยอยุธยาตอนกลาง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙
๒๑. สุภาพร มากแจ้ง. การศึกษาวิถีชีวิตชาวมอญบางขุนเทียน "มอญบางกระดี่". ภาควิชา ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏธนบุรี. ๒๕๔๐

๒๒. สุรินทร์ หับรอด. *พิธีรำผีในงานศพของชาวมอญพระประแดง*. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย
สาขาวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑
๒๓. แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. "มอญจุดลูกหนู" *เมืองโบราณ* ๑๖, ๒ (เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๓๓), หน้า
๑๓๐ - ๑๓๓

๒๔. ศรีสักร วัลลิโภดม. "มอญในเมืองไทย" *เมืองโบราณ* ๑๐, ๓ (ก.ค.-ก.ย. ๒๕๒๗), หน้า ๕ - ๗
๒๕. อมาวสี ยี่มอานวย. "ประเพณี ความเชื่อของชาวมอญบ้านม่วง จังหวัดราชบุรี" ใน *ลุ่มแม่น้ำ
แม่กลอง: พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖

๒๖. อรศิริ ปาดินท์. *เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๔๒

๒๗. อะระโห โอชิตมา. *ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย
กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย คณะสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๖

๒๘. *อนุสรณ์มอญรำลึก*. รามัญญานุสรณ์ ชาวไทยเชื้อสายมอญบำเพ็ญมหากุศลพระบรมศพ
สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมมหาราชวัง ๒ ธ.ค. ๒๕๒๗

๒๙. Bauer, Christian, "Language and Ethnicities : The Mon in Burma and Thailand". In
Gehan Wijeyewardene, (ed). *Ethnic Groups across National Boundaries in Mainland South
Asia*. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, pp.14-47. 1990

๓๐. Lebar, Frank M., Gerald C. Hickey., and John K. Musgrave., eds. *Ethnic Groups of
Mainland Southeast Asia*. New Heave: HRAF Press, 1964.

๓๑. Halliday, Robert. *The Mons of Burma and Thailand vol. I, II*. Bangkok : White Lotus
Press. 2000.

จากฐานข้อมูลดังกล่าว พบว่าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับมอญสามารถจัดแบ่งได้ ๓ กลุ่มใหญ่
คือ

๑. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์มอญในประเทศไทย
๒. งานวิจัยหรืองานศึกษาเรื่องประเพณี วิถีชีวิตของชาวมอญ
๒. งานวิจัยที่ใช้กลุ่มชาติพันธุ์มอญในพื้นที่ต่างๆ เป็นกลุ่มวิจัย

งานวิจัยกลุ่มแรกนั้น เป็นการศึกษาประวัติที่มา การเดินทางเข้ามาของชาติพันธุ์มอญใน
ประเทศไทย โดยงานศึกษาสำคัญที่เป็นระบบคืองานของสุภรณ์ โอเจริญ เรื่องชาวมอญในประเทศไทย
: วิเคราะห์หลักฐานและบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญา

อักษรศาสตร์มหาบัณฑิตเสนอต่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นอกจากนี้ยังมีหนังสือเรื่องประวัติศาสตร์รามัญ (๒๕๔๒) เรื่อง "มอญ" ในวารสารสยามอารยะ (๒๕๓๗) การศึกษาหรือเอกสารประกอบการสอนเรื่องมอญในสังคมไทย (๒๕๓๔) รายงานการวิจัยเรื่องมอญ : บทบาทด้านสังคม ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในรอบ ๒๐๐ ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์ (๒๕๔๐) สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ มอญ (๒๕๔๒) เรื่องมอญในอดีตและปัจจุบัน (การศึกษาโครงการกระดูกและเครื่องใช้ในสมัยทวารวดี) (๒๕๑๓) และเรื่อง "มอญในเมืองไทย" ในวารสารเมืองโบราณ (๒๕๒๗) เป็นต้น เนื้อหาหลักของเอกสาร งานวิจัยในกลุ่มแรกนี้คือการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา การเดินทางเข้ามาในประเทศไทยในช่วงระยะเวลาต่างๆ และโดยวัตถุประสงค์ที่ต่างกันไป ซึ่งสรุปได้ว่ามอญได้อพยพเข้ามาในดินแดนไทยหลายครั้งตั้งแต่อยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เรียกว่ามอญเก่า มอญใหม่ การอพยพครั้งสำคัญมีดังนี้

๑. สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา (พ.ศ. ๒๑๑๒ – ๒๑๓๓)
๒. สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓ – ๒๑๔๘)
๓. สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙ – ๒๒๓๑)
๔. สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พ.ศ. ๒๒๗๕ – ๒๓๐๑)
๕. สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. ๒๓๑๐ – ๒๓๒๕)
๖. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๓๕๒ – ๒๓๖๗)

สาเหตุของการอพยพส่วนใหญ่เนื่องมาจากได้รับการขมเหงทางการเมืองการปกครอง เมื่อเกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า เมืองมอญจะเป็นทางผ่านกองทัพ มอญจะถูกเกณฑ์แรงงานไปร่วมรบกับพม่าในสงคราม มอญที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยเข้ามาฐานะเชลยศึกหลบหนีจากกองทัพพม่า เส้นทางที่ชาวมอญใช้ในการอพยพมี ๓ ทาง คือ ทางเหนือเข้ามาทางเมืองตาก หรือระแหง ทางด่านแม่ละเมา ทางใต้เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี ทางด่านเจดีย์สามองค์ และอีกทางหนึ่งคือเข้ามาทางอุทัยธานี

บริเวณที่เป็นถิ่นฐานของชาวมอญในประเทศไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองจีน เช่น แม่น้ำแม่กลอง ที่บริเวณอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี แม่น้ำท่าจีนที่บริเวณพระประแดง (ปากน้ำ) แม่น้ำเจ้าพระยาที่บริเวณจังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี แม่น้ำท่าจีนที่บริเวณจังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้ยังพบชาวมอญอยู่กระจัดกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ เช่น นครปฐม เพชรบุรี อยุธยา ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี นครราชสีมา นครสวรรค์ และปราจีนบุรี

มอญมีภาษาพูดและเขียนเป็นของตัวเอง ภาษาเขียนของมอญได้อิทธิพลจากอักษรอินเดียได้ ภาษามอญที่ใช้พูดกันในประเทศไทยได้อิทธิพลจากภาษาไทยมาก ศาสนาของชาวมอญคือพุทธศาสนา นิกายหินยาน นอกจากนั้นชาวมอญยังเชื่อและนับถือผีด้วย อาชีพของชาวมอญ คือ การทำนา การทำสวนผลไม้ ชาวมอญมีความชำนาญในการ ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ต้ม หม้อ ใโ และ การทำอิฐ

ความสนใจเรื่องมอญในกลุ่มที่ ๒ คืองานศึกษาที่เน้นเรื่องประเพณี วิถีชีวิตของชาวมอญ เช่น หนังสือสำคัญคือประเพณีมอญที่สำคัญ (๒๕๓๔) เรือนพื้นบ้านไทย-มอญ (๒๕๔๒) หรือประเพณีในงานศพ เช่นเรื่อง "มอญจุดลูกหนู" ในวารสารเมืองโบราณ (๒๕๓๓) เรื่อง "ศรัทธาในอานิสถพิธีศพมอญ อลังการตระการตา" ในวารสารศิลปวัฒนธรรม (๒๕๓๙) หรือเรื่องความเชื่อทางศาสนา วรรณกรรมมอญ เช่นสุรชาดกฉบับภาษามอญจากวัดศาลาแดง จ.ปทุมธานี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ (๒๕๓๕) แบบเรียนภาษามอญ (๒๕๔๐) ประเพณีไทยร่วมใจในจังหวัดสมุทรสาคร. โรงเรียนวัดธรรมจริยาภิรมย์ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร (๒๕๓๙) เรื่องเกี่ยวกับคนตรีมอญ เช่น ทะแยมอญ : วัฒนธรรมการดนตรีของชาวมอญชุมชนวัดบางกระดี่ (๒๕๔๑) เป็นต้น โดยผู้สนใจจะศึกษาประเพณีสำคัญของมอญที่เป็นที่รู้จักเช่นการละเล่นมอญ ดนตรี หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต

งานวิจัยที่ใช้กลุ่มชาติพันธุ์มอญในพื้นที่ต่างๆ เป็นกลุ่มวิจัย จะเห็นได้ว่าเลือกศึกษาในพื้นที่มีกลุ่มอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาสั้นและมีจำนวนมากรวม เช่นมอญบางกระดี่ บางขุนเทียน (๒๕๔๐) ประเพณีความเชื่อของชาวมอญบ้านม่วง จังหวัดราชบุรี (๒๕๓๖) พิธีรำผีในงานศพของชาวมอญพระประแดง (๒๕๔๑)

สำหรับมอญบางชันหมากที่จังหวัดลพบุรีนั้น พบว่าหน่วยงานการศึกษาในจังหวัดลพบุรีมีส่วนในการศึกษาข้อมูลของชุมชนนี้ในฐานะที่เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ของจังหวัด การศึกษาที่ผ่านมาตั้งแต่เห็นทอดศักดิ์ มหาเวียงทรง (๒๕๒๐)ศึกษาเรื่องเรือนมอญที่ลพบุรี โดยเน้นที่การก่อสร้างและลักษณะสถาปัตยกรรมของมอญที่เป็นเอกลักษณ์ของมอญ ภูธร ภูมะธนและคณะ (๒๕๓๐) ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มอญบางชันหมากในหลากหลายมิติเช่นภาษา ความเชื่อ การแต่งกาย และต่อมสาธาชีววิทยา ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (๒๕๕๑) ได้ให้นักศึกษาลงพื้นที่บริเวณชุมชนมอญบางชันหมากเพื่อเก็บข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม และนำลงพิมพ์ในหนังสือ ไททรงคนเทพสตรี ฉบับวิถีชุมชนคนมอญบางชันหมาก แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าพื้นที่ชุมชนบางชันหมาก จะได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่บ้าง แต่ก็ยังนับว่าน้อย และไม่ได้ศึกษาในเชิงลึกถึงการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญในกลุ่มนี้

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของประเด็นวิถีชีวิตความเชื่อของชุมชนมอญบางชั้นหมาก และเห็นว่าการดำรงอยู่ได้ของชุมชนนี้มีความเข้มแข็ง มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าชุมชนจะตั้งอยู่บริเวณใกล้เมืองลพบุรี และต้องเผชิญกับกระแสทุนนิยมและการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก และขณะเดียวกันที่วัดอัมพวัน ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ก็เป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก จึงอาจเป็นตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จในการรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้

๔. ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

๑. กลุ่มประชากรชาวมอญบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน มีวัดอัมพวัน เป็นศูนย์กลางของชุมชนมอญบางชั้นหมาก
๒. พื้นที่วัดอัมพวัน ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ระยะเวลาในการทำวิจัย ๑ ปี (ตุลาคม ๒๕๕๙ – กันยายน ๒๕๖๐)
๓. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย
 ๑. การเก็บข้อมูลจากเอกสารหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร
 ๒. การสำรวจแผนที่เพื่อกำหนดขอบเขตของการศึกษา
 ๓. การลงพื้นที่เพื่อร่วมกิจกรรมชุมชนและสัมภาษณ์ ชักถาม และสังเกต
 ๔. การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเรียบเรียง
๔. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม และแบบสังเกตการณ์ มีการสัมภาษณ์ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในชุมชน และเจ้าอาวาสวัด

๕. ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

๑. ได้รับข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
๒. ได้รับข้อมูลด้านการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี